

Právo mezinárodních smluv

Prozatímní učební text – jaro 2012

1. Podstata mezinárodní smlouvy, koncepční pojetí

Mezinárodní smlouva je jedním ze dvou základních pramenů mezinárodního práva. Jejím účelem je stanovit právní pravidla, jimiž se mají subjekty mezinárodního práva smlouvou zavázané řídit. Je to dohoda stran, jež dopadá zásadně pouze na tyto strany, ve smlouvě **individuálně určené**. Tím se liší právního normativního aktu, který známe z vnitrostátního práva, a také od mezinárodního obyčeje, který má nejčastěji povahu obecnou a vztahuje se tak jako pravidlo obecného mezinárodního práva na všechny státy, aniž by byly specifikovány.

Mezinárodní smlouva je podstatně mladším pramenem mezinárodního práva než mezinárodní obyčej. Historicky se nejprve začaly objevovat dvoustranné smlouvy, jimiž dva státy mezi sebou řešily určité otázky společného zájmu. Týkaly se míru, obchodních vztahů, případně zárodečných diplomatických (konzulárních) styků. Nejstarší z nich byly uzavřené v 16. století. Od 17. století již zaznamenáváme smlouvy odpovídající dnešnímu pojetí, nejprve jen v rámci Evropy, později i se státy Asie nebo severní Afriky (Japonsko, Maroko). Bilaterální forma tehdy plnila funkci mnohostranných smluv, jako např. Münsterská smlouva ("mírová" smlouva po ukončení třicetileté války - Vestfálský mír) byla uzavřena v roce 1648 mezi císařem Františkem III. (Svatá říše římská) a jeho spojenci s Francií (Ludvík XIV. a kardinál Mazarin) a jejími spojenci.

Mnohostranné smlouvy se objevují až po roce 1815 (Vídeňský kongres). První skutečnou mnohostrannou smlouvu uzavřela koalice evropských států (Anglie, Francie, Osmanská říše a Sardinie) s Ruskem (Pařížská smlouva 1856) jako mírovou smlouvu, která ukončila Krymskou válku. Tuto smlouvu podepsaly i na válce nezúčastněné státy (Prusko a Rakousko), čímž byly právně fixovány nové hranice. V druhé polovině 19. století se již objevuje řada mnohostranných smluv, které upravují i zcela nepolitické otázky (např. Pařížská unijní úmluva o ochraně průmyslového vlastnictví - 1883). Od konce 19. století, ale zejména ve století 20. zaznamenáváme i první regionální smlouvy v rámci kontinentů (Amerika, Evropa).

Pojem mezinárodní smlouvy

V mezinárodních vztazích se vyskytují nejrůznější typy dohod mezi různými subjekty. Ne všechny jsou ale mezinárodními smlouvami v užším smyslu, tj. prameny mezinárodního práva, které podléhají režimu, o němž pojednává tato publikace. Nejprve je proto třeba vymezit právní pojem mezinárodní smlouvy pomocí definice. O pojmových znacích mezinárodní smlouvy panuje v nauce mezinárodního práva značná shoda. Většina autorů uvádí definici mezinárodní smlouvy zahrnující čtyři pojmové znaky. Z podobného pojetí vychází i Vídeňská úmluva o smluvním právu (1969):

- a) Je to dohoda, tedy **souhlasný projev vůle** nejméně dvou stran.
- b) Všemi stranami dohody jsou **subjekty mezinárodního práva**, způsobilé smlouvy uzavírat, nikoli jiné entity či osoby.
- c) Je to dohoda, která podléhá režimu **mezinárodního práva**.

d) Je to dohoda, která má **zamýšlené právní účinky**.

ad a) **Souhlasná vůle stran** musí být projevona stanoveným způsobem. "Stranou" rozumíme v případě státu orgán, který jménem tohoto státu jedná. Totéž platí mutatis mutandis pro mezinárodní organizace nebo jiné podobné subjekty. Tento projev nemusí být nutně v písemné formě, i když v praxi je tomu tak téměř vždy. Vídeňská úmluva se vztahuje jen na smlouvy v písemné formě.

ad b) Je-li stranou dohody osoba či entita, která **není subjektem mezinárodního práva** (např. obchodní společnost), nepůjde o mezinárodní smlouvu, a to ani když všechny ostatní strany vícestranné smlouvy subjekty mezinárodního práva jsou. Naproti tomu těmito subjekty nemusí být jen státy, ale i mezinárodní organizace, quasistátní útvar (Svatá stolice) a ve zvláštních případech i další (povstalci, válčící strana).

Dohody mezi státem na jedné straně a podnikem např. těžícím jeho nerostné bohatství bývají označovány jako koncesní smlouvy, nověji jako smlouvy diagonální.

Uzavírá-li smlouvu členský stát federace, bude záležet na tom, zda je mu podle federální ústavy přiznána mezinárodně právní subjektivita pro účely uzavírání určitých smluv s jinými státy nebo členství v mezinárodních organizacích. Není-li tomu tak, opět se nejedná o mezinárodní smlouvu (např. dohody o přeshraniční spolupráci regionů různých států, družební dohody mezi městy apod.).

Mezinárodní smlouvou také není dohoda uzavřená mezi orgány různých států, pokud nejednají jménem svých států, ale jen jménem svým (např. dohoda o výměně informací či dokumentace). Pokud ovšem jednají jménem svých států, o mezinárodní smlouvu půjde (např. meziministerské dohody o uznávání vysokoškolských diplomů).

ad c) Mezinárodní smlouva musí podléhat režimu **práva mezinárodního**. Řídí-li se dohoda vnitrostátním právem nějakého státu, nemůže jít o mezinárodní smlouvu. Lze si snadno představit smlouvu mezi orgány dvou států, která se týká např. prodeje movitých věcí nebo převodu nemovitosti, a má tudíž povahu soukromoprávního kontraktu.

ad d) Praktické problémy mohou nastat při hodnocení, zda strany zamýšlely přijetím dokumentu, který má jinak všechny znaky smlouvy, založit nový právní stav, tedy **právní účinky**. U většiny smluv nejsou pochybnosti, protože to vyplývá z jasně projeveného úmyslu stran.

Ty nastávají tam, kde mezi stranami není jasné, zda uzavírají smlouvu nebo formulují jen právně nezávaznou deklaraci politické povahy. To se stává u mnohostranných dokumentů, které samy výslovně ustanovení v tomto smyslu neobsahují a strany mají tendenci vykládat své závazky dokumentem přijaté jako politické, nikoli právní. To byl případ Závěrečného aktu Helsinské konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, dokumentu podepsaného 35 zeměmi v roce 1975, který zakládal, resp. specifikoval řadu povinností zúčastněných států (téměř celé Evropy a Kanady a USA). Má vnější podobu smlouvy, ale jeho režim nebyl jasný, takže mezi státy nikdy nedošlo ke shodě, zda závazky jím převzaté mají povahu jen politickou nebo i právní.

Někdy se právní závaznost deklarací, které nejsou mezinárodními smlouvami, vyvozuje z toho, že kodifikují již existující pravidla obyčejového práva, která formulují (specifikují) a případně rozvíjejí. Zde ovšem nejde vůbec o mezinárodní smlouvu.

Zvláštním případem jsou tzv. gentlemanské dohody (gentleman's agreements). Jsou to vzájemná ujednání nejvyšších představitelů států, která nemají formu mezinárodní smlouvy, nepodléhají běžným schvalovacím procedurám, ale jejich právní účinky jsou zřetelně zamýšlené. Mají často formu ústní dohody, která může být písemně zachycena v komuniké z jednání nebo v prohlášeních, která samy smlouvami nejsou. Vyskytovaly se především v době druhé světové války, kdy nejvyšší představitelé velmocí takto společně

stanovily podrobnosti postupu vůči Německu a poválečné uspořádání Evropy.

Příkladem z dnešní doby mohou být neformální dohody dosažené na zasedání Evropské rady, tedy nejvyššího orgánu EU složeného z nejvyšších představitelů členských států. Jednou z nich byl v roce 2009 slib Irsku, že při nejbližší příležitosti dojde ke změně Lisabonské smlouvy, jejíž vstup v platnost byl zablokován právě postojem Irsku. Tento slib byl obsažen v dohodě všech členů, ale neměl žádnou právní formu ani podle práva unijního, ani mezinárodního.

Funkce mezinárodní smlouvy: smlouvy kontraktuální a pravotvorné

O mezinárodní smlouvě je možno bezvýhradně konstatovat, že upravuje vztahy mezi státy, případně jinými subjekty mezinárodního práva. Vztahy smlouvou upravené jsou pak vztahy mezinárodně právní. Při bližším zkoumání však zjistíme, že *mezinárodní smlouva plní ve sféře mezinárodního práva dvojí zcela odlišnou funkci.*

a) Mezinárodní smlouva slouží především k tomu, aby mezi zúčastněnými státy upravila určité otázky jejich vzájemných vztahů. Takové smlouvy jsou nazývány **kontraktuální** (z francouzského "traité-contrat"), neboť se svoji povahou vzdáleně podobají občanskoprávní smlouvě (kontraktu). Jsou to smlouvy, které řeší určitou konkrétní otázku vztahů mezi zúčastněnými státy, regulují konkrétní vztah mezi nimi. Kontraktuální smlouvy obsahují reciproční ustanovení, upravují individuální práva a povinnosti svou povahou uplatnitelná jen mezi stranami smlouvy.

Původně existovaly jen kontraktuální smlouvy, tedy takové, které upravovaly konkrétní vzájemné vztahy mezi státy (obchodní režim, území, smlouvy mírové). Pravotvorné se začínají objevovat až v druhé polovině 19. století se vznikem pojmu "mezinárodní společenství" a vytvářením kolektivního právního vědomí tohoto společenství.

Až na malé výjimky **jsou dvoustranné smlouvy kontraktuální**. Jako příklady je možno uvést smlouvy o zamezení dvojího zdanění, o zamezení dvojího občanství, o vzájemném uznávání soudních rozhodnutí, o navázání diplomatických styků, obchodní dohody (o modalitách vzájemného obchodu), o vzájemné ochraně určitých průmyslových práv, o zrušení vízové povinnosti, o spolupráci v oblasti kultury, školství, o vzájemném uznávání dokladů o odborné kvalifikaci, o státních hranicích. V tomto posledním případě nastávají nepřímé účinky i pro ostatní nezúčastněné státy, které musí respektovat takto určené hranice, tedy vymezení území daných států.

Kontraktuální smlouvy jsou běžně i mnohostranné, např. o uznatelnosti soudních rozhodnutí, o soudní spolupráci (např. Haagská úmluva o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních - 1965).

b) **Pravotvorné** smlouvy mají zcela jinou povahu. Neupravují konkrétní otázky a vztahy, ale **vytvářejí pro své strany právní pravidla**. Jsou "pokračovateli" mezinárodních obyčejů. Obsahují právní pravidla normativního charakteru - normativního v tom smyslu, že se vztahují na všechny smluvní strany. Pravotvorné smlouvy nejsou analogií normativního aktu ve vnitrostátním právu - nejsou vydávány nadřízeným subjektem. Vytvářejí režim, který působí obecněji než jen striktně mezi stranami smlouvy (např. kodifikace obyčejového práva).

Pravotvornými smlouvami jsou především všechny kodifikační úmluvy (o mořském právu, o diplomatickém právu, humanitární právo apod.). Tyto úmluvy kodifikují dosavadní obyčejové právo a dávají mu smluvní formu, pochopitelně jen pro smluvní státy. Jako další příklad je nutno uvést smlouvy z oblasti mezinárodního obchodu, stanovící jeho pravidla (Dohoda WTO, GATT, GATS, TRIPS aj.). Dalšími příklady jsou úmluvy o ochraně lidských

práv, úmluvy Mezinárodní organizace práce, úmluvy na ochranu duševního vlastnictví, smluvní úprava mezinárodního práva soukromého aj. Všechny tyto smlouvy mají rozhodující vliv na vnitrostátní právo smluvních států, které mění nebo doplňují.

I dvoustranné smlouvy mohou být pravotvorné, i když je to vzácností. Je to především případ dvoustranných smluv o právní pomoci. Např. takováto smlouva s Polskem (č. 42/1989 Sb.) stanoví v čl. 25, že podmínky uzavření manželství se řídí pro každou osobu, která hodlá uzavřít manželství, právním řádem smluvní strany, jejíž je státním občanem. To je mezinárodněprávní pravidlo aplikovatelné mezi smluvními státy.

Označení smluv, jejich struktura

Mezinárodní smlouvy jsou v současnosti hlavním pramenem úpravy vztahů mezi státy, a tedy mezinárodního práva. Bývají označovány různými názvy: *úmluva, smlouva, dohoda, protokol apod.* Zvolený název však nemá žádný právní význam, neboť nemá vliv na závaznost smlouvy. Používání jednotlivých názvů pro jednotlivé typy **mezinárodní smlouvy** (druhový pojem) se nicméně v praxi alespoň částečně ustálilo, takže jednotlivá označení se nejčastěji (nikoli však vždy) užívají takto:

- **úmluva**: významná mnohostranná pravotvorná smlouva (*Úmluva o smluvním právu*),
- **smlouva**: významná dvoustranná nebo mnohostranná smlouva (*Smlouva o nešíření jaderných zbraní, Smlouva mezi ČR a SR o právní pomoci*),
- **charta**: mnohostranná smlouva velkého politického nebo jiného významu (*Charta OSN*),
- **dohoda**: méně politicky významná zpravidla mezivládní dvoustranná smlouva (*Dohoda o obchodních vztazích mezi vládou ČSFR a vládou USA*),
- **protokol**: používá se velmi různě, často k označení mnohostranné smlouvy upravující některé otázky spíše technické povahy nebo k označení dodatkového, revizního nebo prováděcího smluvního dokumentu ke smlouvě jiné apod. (*Protokol o změně Smlouvy mezi ČSSR a MLR o výstavbě a provozu soustavy vodních děl Gabčíkovo-Nagymaros*),
- **ujednání**: politicky nevýznamná mezivládní nebo meziresortní dvoustranná smlouva upravující spíše otázky technické povahy, často sjednaná v tzv. zjednodušené formě (*Ujednání o zrušení vízové povinnosti pro držitele diplomatických a služebních pasů mezi vládou ČSFR a vládou Pákistánské islámské republiky*),
- ♣ - **statut**: typické označení pro smlouvy, jimiž se zřizují mezinárodní organizace nebo orgány (*Statut Mezinárodního soudního dvora*).

Pokud jde o **strukturu mezinárodní smlouvy**, její text obvykle začíná *preambulí*, v níž strany často slavnostní formou specifikují účel sjednání smlouvy s odvoláním na své vzájemné vztahy, případně i s odvoláním na jiný (zásadní) smluvní dokument. Preambule je rovnocennou součástí smlouvy a je důležitá zejména pro její teleologický výklad.

Meritorní text smlouvy je vnitřně členěn obdobně jako text vnitrostátních norem.

Závěrečná ustanovení smlouvy, zvaná též *protokolární články*, obsahují ustanovení o právním životě smlouvy, především o jejím vstupu v platnost a o trvání, resp. zániku platnosti, o změnách či revizi smlouvy apod.

Právní povaha *příloh smlouvy* může být různá. Jednoznačně ji lze určit jen z ustanovení smlouvy. Přílohy smlouvy upravující podrobné otázky technického charakteru

mívají jiný právní režim než smlouva sama, aby je bylo možno snadno operativně aktualizovat (na příklad pouhou dohodou ministrů bez souhlasu vlád nebo parlamentů, jimž podléhá vlastní smlouva).

Právní režim mezinárodní smlouvy. Právní úprava smluvního práva - tři úrovně

Mezinárodní smlouva je pramenem mezinárodního práva, a proto je zcela přirozeně upravena právem mezinárodním. Smlouvy ovšem uzavírají státy (resp. mezinárodní organizace). Musí být tedy upraveny i vnitrostátní vztahy, které se týkají procesu uzavírání smluv, jejich schvalování uvnitř státu a jejich vnitrostátního použití. Toto je obsahem předpisů vnitrostátního práva, zejména ústavního.

Pokud jde o mezinárodní organizaci, tam je potřeba vnitřní úpravy podobné jako u státu. Výjimkou, která nás ovšem mimořádně zajímá, je Evropská unie, neboť ta má pravomoc uzavírat mezinárodní smlouvy, které přímo zavazují její členské státy. To je zcela nová dimenze smluvního práva, která si zaslouží patřičné pozornosti.

a) Mezinárodní smluvní právo

Prvotní mezinárodní úprava mezinárodních smluv je obyčejová. Obsahuje především ustanovení o zásadách smluvního práva, uzavírání smluv, jejich vstupu v platnost, důvodech neplatnosti smlouvy, výhradách, výkladu a ukončení platnosti. Obyčejové právo bylo kodifikováno ve dvou úmluvách: Vídeňská úmluva o smluvním právu (smlouvy mezi státy) (1969, pro ČSSR platná od 1987) a Vídeňská úmluva o smluvním právu (smlouvy mezi mezinárodními organizacemi) (1986, zatím nevstoupila v platnost). První z nich, krátce zvaná **Vídeňská úmluva o smluvním právu**, je základním pramenem mezinárodního smluvního práva a platí mezi většinou států. Má 111 smluvních stran, mezi nimiž ovšem chybí např. Francie nebo USA. Představuje velmi úspěšnou kodifikaci dosavadního obyčejového práva. Má zároveň pravotvorný i kontraktuální charakter, takže ve vztahu ke státům, které nejsou její smluvní stranou, platí nadále obyčejové právo. Tato úmluva bude dále předmětem detailní pozornosti této publikace.

Pravidla mezinárodního práva o sjednávání mezinárodních smluv, jejich vstupu v platnost, trvání, změně, zániku, výkladu apod. se označují jako *smluvní právo*. Toto odvětví mezinárodního práva bylo ještě donedávna upraveno pouze mezinárodním obyčejem. K jeho kodifikaci došlo až v r. 1969 sjednáním *Vídeňské úmluvy o smluvním právu* (dále jen "Vídeňské úmluvy"), která je však omezena na smlouvy mezi státy. Vídeňská úmluva představuje z větší části kodifikaci existujících obyčejů, které především zachycuje, podrobněji rozpracovává a jen ojediněle mění nebo doplňuje. Přijata byla na Vídeňské konferenci o smluvním právu pořádané OSN, a to 23. května 1969.

Ke vstupu v platnost vyžaduje Vídeňská úmluva ratifikaci 35 státy, kterážto podmínka byla splněna až na přelomu 70. a 80. let. V platnost vstoupila 27. ledna 1980 a ČSSR k ní přistoupila až 29. července 1987. Pro ČSSR vstoupila v platnost 28. srpna 1987. Na základě úspěchu platí nadále i pro Českou republiku. Při přistoupení byla ze strany ČSSR učiněna výhrada odmítající závaznost článku 66 (obligatorní jurisdikce Mezinárodního soudního dvora nebo rozhodců podle přílohy úmluvy pro spory o neplatnost, zánik nebo přerušení provádění smlouvy, jakož i pro odstoupení od smlouvy). Při přistoupení bylo vydáno rovněž prohlášení uvádějící důvody pro učinění výhrady.

Smlouvy, jejichž alespoň jednou stranou je mezinárodní organizace, jsou předmětem

Vídeňské úmluvy o právu smluv mezi státy a mezinárodními organizacemi nebo mezi mezinárodními organizacemi navzájem z r. 1986. ČSFR tuto smlouvu podepsala, avšak k ratifikaci ze strany ČSFR ani ČR zatím nedošlo. Tato druhá úmluva dosud nenabyla platnosti.

b) Vnitrostátní smluvní právo

Mezinárodní smlouvy musí být upraveny rovněž vnitrostátním právem. Vnitrostátně je třeba upravit nejen sjednávání smlouvy orgány státu a příslušné vnitrostátní pravomoci, ale i schvalování smluv a zejména postavení smluv ve vnitrostátním právním řádu. Prameny smluvního práva v ČR jsou především **příslušná ustanovení Ústavy**. ČR nemá, na rozdíl od některých zemí, zvláštní zákon o mezinárodních smlouvách, který by ustanovení Ústavy rozvedl a specifikoval. To je zatím nouzově zajištěno, alespoň u technických aspektů, usneseními vlády, která ovšem nejsou prameny práva, nicméně tuto funkci v podstatě plní.

Jedná se o **Směrnici vlády ČR pro sjednávání, vnitrostátní projednávání, provádění a ukončování platnosti mezinárodních smluv** (příloha usnesení vlády ČR ze dne 11.2.2004 č. 131) a o **Směrnici vlády ke sjednávání mezinárodních smluv v rámci EU a k jejich vnitrostátnímu projednávání** (příloha usnesení vlády ČR ze dne 9.1.2008 č. 6).

Plnohodnotným vnitrostátním pramenem je **rozhodnutí prezidenta republiky ze dne 28. dubna 1993 (č. 144/1993 Sb.)**, které přenáší u smluv nevyžadujících podle Ústavy souhlasu Parlamentu určité pravomoci na jiné orgány. Toto rozhodnutí má normativní charakter.

c) Právo Evropské unie

EU je mezinárodní organizací s mezinárodně právní subjektivitou, která velmi čile uzavírá mezinárodní smlouvy v rámci pravomocí, které jí svěřily členské státy. Právo EU tak musí řešit nejen analogické otázky jako stát - tj. sjednávání, schvalování apod., ale také závaznost mezinárodních smluv sjednaných EU pro členské státy. Vše je upraveno ve **Smlouvě o fungování EU**, která spatřila světlo světa cestou tzv. Lisabonské smlouvy. Platí od 1.12.2009 a bude dále předmětem naší pozornosti.

Kategorie mezinárodních smluv

1. Počet smluvních stran

Mezinárodní smlouvy se především dělí podle počtu smluvních stran na **dvoustranné (bilaterální), resp. vícestranné a mnohostranné (multilaterální)**.

Smlouva dvoustranná je i taková, kdy více smluvních subjektů tvoří jednu "stranu" (*Evropská dohoda o přidružení ČR k Evropským společenstvím uzavřená mezi ČR na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé*).

Smlouva **vícestranná** (např. třístranná) se od mnohostranné smlouvy liší tím, že se nepředpokládá rozšíření počtu stran, které mají mezi sebou určitý specifický vztah.

Mnohostranná smlouva uzavřená mezi státy určitého regionu a upravující otázky s tímto regionem spjaté je smlouvou **oblastní (regionální)** (*smlouvy uzavírané v rámci Rady Evropy*). Smlouva, jíž jsou vázány téměř všechny státy mezinárodního společenství všech geografických oblastí, má **univerzální** charakter (*Charta OSN, Pařížská unijní úmluva*).

Smlouvy dvoustranné mají téměř výhradně kontraktuální povahu - řeší otázky společného zájmu pouze obou zúčastněných států bez přímých právních důsledků pro státy další. Jejich náplní bývají např.:

- a) vymezení vzájemné státní hranice, pohraniční režim,
- b) postavení občanů druhého státu, řešení dvojího státního občanství, vízová povinnost,
- c) vzájemné diplomatické a konzulární styky,
- d) doprava mezi oběma státy,
- e) podmínky vzájemného obchodu, ochrana investic,
- f) politické otázky (smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci),
- g) právní otázky vzájemných vztahů (justiční spolupráce, ochrana duševního vlastnictví),
- h) spolupráce v jakékoli další oblasti (školství, kultura, cestovní ruch apod.).

Smlouvy mnohostranné se mohou týkat zejména:

- a) politických otázek, jako je mírové řešení sporů, zákazu použití síly, ochrany lidských práv, postavení azylantů a uprchlíků,
- b) otázek humanitárního práva včetně způsobů vedení války,
- c) sociálních otázek (úmluvy Mezinárodní organizace práce),
- d) ekonomické spolupráce, zejména mezinárodního obchodu, dopravy, spojů,
- e) právních otázek (mezinárodní právo soukromé, ochrana duševního vlastnictví),
- f) kodifikace celých odvětví mezinárodního práva (mořské právo, smluvní právo, diplomatické právo aj.),
- g) ustavení mezinárodních organizací (statuty).

2. Možnost přístupu k mnohostranné smlouvě

Podle možnosti přístupu dalších států se mnohostranné smlouvy rozlišují na

- *uzavřené*, kdy nelze přistoupit jednostranným aktem nového státu. Vyžaduje se jeho přijetí (tedy aktu opačného - ze strany již stávajících smluvních stran), a to pouze na základě souhlasu *všech těchto stran* (např. *zřizovací smlouvy Evropské unie, Luganská úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech*),
- *otevřené*, kdy lze přistoupit na základě pouhého jednostranného aktu přistupujícího státu (např. *Světová poštovní unie*) a
- *polootevřené* (resp. *polouzavřené*), kdy přístup nového státu je vázán na splnění určitých podmínek a tím i na souhlas dosavadních smluvních stran, který zpravidla uděluje jejich jménem určitý orgán (typické u některých mezinárodních organizací - OSN, *taktéž některé Haagské úmluvy v oblasti mezinárodního práva soukromého*).

3. Forma smlouvy

Prakticky všechny smlouvy jsou v dnešní době uzavírány písemně. Ústní forma (tzv. *gentlemen's agreement*) je rovněž možná, avšak v praxi je zcela nevhodná kvůli možným pochybnostem o jejím obsahu. Smlouvy v ústní formě nepodléhají Vídeňské úmluvě o smluvním právu a nelze je ani registrovat u OSN (článek 102 Charty OSN), a proto dnes již prakticky patří minulosti.

Konkludentní jednání si lze v mezinárodním právu těžko představit. Někdy se uvádí jako zcela zvláštní forma přiměřená výjimečným okolnostem použití symbolu (vztyčení bílé vlajky na znamení vzdání se, je-li akceptováno druhou stranou).

Podle *způsobu sjednání* smlouvy se rozlišuje (v praxi pouze u dvoustranných smluv) *forma slavnostní (plná)* a *forma zjednodušená*. Výrazně převládají smlouvy uzavřené běžným způsobem (tj. v *plné formě*), tedy na jedné listině, obsahující podpisy obou smluvních stran, které o smlouvě společně jednaly a jejichž zástupci se k podpisu sešli na určeném místě.

Méně významné smlouvy, jejichž rychlé sjednání nečiní potíže, neboť je často věcí rutiny, vznikají někdy na základě pouhé výměny diplomatických nót. Zástupci smluvních stran se ke sjednání takové smlouvy ani nemusí sejít a jejich podpisy jsou tudíž na různých listinách. Jsou to smlouvy uzavřené tzv. *formou zjednodušenou* - v diplomatické mluvě *sous forme simplifiée*. Příkladem takové smlouvy je již zmíněné *Ujednání o zrušení vízové povinnosti pro držitele diplomatických a služebních pasů mezi vládou ČSFR a vládou Pákistánské islámské republiky* (forma je dobře patrná i ze sdělení č. 328/1992 Sb.).

Francouzská smluvní praxe označuje za smlouvy uzavřené ve zjednodušené formě ty, které nepodléhají schválení Parlamentu (v našem pojetí smlouvy vládní a resortní - viz dále).

4. Pravotvorné x kontraktuální - viz výše

5. Erga omnes x inter partes

Mezinárodní smlouvy inter partes a erga omnes

Mezinárodní smlouvy mohou zakládat účinky jen ve vztazích mezi stranami, nebo v obecném měřítku, tedy bez ohledu na další smluvní strany. Jedná se o vymezení působnosti smlouvy. Jako základní zásada platí, že smlouva zavazuje jen smluvní státy. Méně zřejmá je ovšem odpověď na otázku, **vůči komu smlouva zavazuje**. Kontraktuální smlouva zakládá závazky jen vůči druhé smluvní straně, resp. ostatním smluvním stranám. U pravotvorných smluv je ovšem tato odpověď mnohem složitější. Je třeba zkoumat, zda daná pravotvorná smlouva je založena na reciprocitě, jak je tomu u smluv kontraktuálních nebo zda je pro její uplatnění reciprocita nerozhodná.

Věhlasný britský internacionalista a bývalý soudce Mezinárodního soudního dvora Gerald Fitzmaurice dělil mezinárodní smlouvy takto:

1. Kontraktuální, tj. ty, které obsahují reciproční úpravu práv a povinností stran.
2. "Interdependent", tj. smlouvy, kde plnění každé strany má smysl a je tedy závislé na plnění ostatních stran. Vzájemné závazky ze smlouvy jsou "bilateralizovány". Tento smluvní typ se velmi blíží dnešnímu pojetí smluv pravotvorných inter partes.
3. Pravotvorné smlouvy, stanovící absolutní a "integrální" závazek, který musí být plněn za všech podmínek bez ohledu na ostatní smluvní strany. Jsou to v našem pojetí pravotvorné smlouvy s účinky erga omnes, tedy takové, u nichž jsou závazky "jednostranné", tedy nemá smysl reciprocita.

Toto dělení smluv je důležité pro mezinárodní smlouvy, které mají přímý dopad na vnitrostátní subjekty. ***Správná kategorizace je nezbytná pro zjištění, zda daná smlouva, upravuje-li vztahy jinak upravené právem vnitrostátním, tak činí výlučně a vnitrostátní úpravu tak nahrazuje, nebo nevýlučně, tedy tak, že existuje vedle úpravy vnitrostátní***

nebo jiné smluvní.

a) Právotvorné smlouvy, které jsou **založeny na reciprocitě**, upravují vztahy pouze mezi smluvními státy - v tom je jejich smysl. Jejich pravidla se tedy uplatňují vždy jen **vůči** jinému smluvnímu státu. Tak např. *Vídeňská úmluva o diplomatických stycích (1961)*, která smluvně kodifikuje obyčejové právo této oblasti, je aplikovatelná jen mezi smluvními státy. Totéž platí např. o *Úmluvě OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (1980)*. Pravidel těchto úmluv se nelze dovolávat vůči státu, který není jejich smluvní stranou. Třetí státy tak nejsou vůbec dotčeny. Tyto smlouvy označujeme jako **inter partes**.

b) Smlouvy s účinky **erga omnes** naproti tomu zavazují smluvní státy k určitému chování **bezpodmínečně**, bez reciprocity, ba dokonce bez jakékoli návaznosti na jiné smluvní strany. *Neaplikují se jen vůči smluvním státům, ale obecně - vždy, vůči všem*. Typický je tento charakter u úmluv z oblasti ochrany lidských práv, u Haagských úmluv unifikujících kolizní právo apod. Smluvní státy se těmito smlouvami zavázaly k respektování úpravy obsažené ve smlouvě, a to nikoli ve vztazích k jiným státům, ale vždy - je to svým způsobem jednostranný závazek, zajišťující určitý právní standard uplatňovaný orgány smluvního státu.

c) Některé smlouvy mají smíšenou povahu, neboť obsahují ustanovení spadající do obou kategorií (*Bernská úmluva na ochranu děl literárních a uměleckých - 1886*).

Jak poznat, do které z uvedených kategorií daná smlouva patří? Základní kritéria jsou dvě:

1. Povaha smlouvy, resp. jejích ustanovení. Je-li možno při aplikaci smlouvy identifikovat právní vztah k jinému smluvnímu státu, půjde o smlouvu *inter partes*. Není-li to možné, má smlouva obecnou působnost (např. smlouvy týkající se ochrany lidských práv). Zde nejde o závazek vůči konkrétnímu státu, ale o garanci určitých práv, tedy určitého standardu obecně.

2. Aby byly odstraněny pochybnosti, některé smlouvy obsahují klauzuli "erga omnes". Např. článek 11 Úmluvy o právu použitelném pro dopravní nehody (1976) stanoví: Použití ... této Úmluvy není závislé na podmínce vzájemnosti. Úmluvy se použije i v případech, kdy rozhodným právem je právo státu, který není smluvní stranou této Úmluvy.

Vídeňská úmluva toto dělení nezmiňuje výslovně, ale z některých ustanovení vyplývá, že ho nepřímě respektuje.

Článek 60 odst. 2:

Podstatné porušení *mnohostranné* smlouvy jednou ze stran opravňuje:

a) ostatní strany přerušit jednomyslnou dohodou provádění smlouvy zcela nebo zčásti nebo ji ukončit

i) buď ve vztazích mezi nimi a státem, který smlouvu porušil;

ii) nebo mezi všemi stranami;

b) stranu zvláště dotčenou porušením, aby se dovolávala porušení jako důvodu pro přerušování provádění smlouvy zcela nebo zčásti ve vztazích mezi ní a státem, který smlouvu porušil;

c) kteroukoliv stranu, kromě státu, který smlouvu porušil, aby se dovolávala porušení jako důvodu pro přerušování provádění smlouvy zcela nebo zčásti, pokud jde o ni samu, jestliže smlouva je takové povahy, že podstatná porušení jejích ustanovení jednou stranou zásadně mění postavení každé strany, pokud jde o další plnění jejích závazků vyplývajících ze smlouvy.

Toto ustanovení není použitelné pro smlouvy s účinky erga omnes, neboť se

neuplatňují na vztahy mezi státy, žádná strana nemůže být dotčena porušením a nemůže se změnit její postavení. Pokud jde o smlouvy typu inter partes, na které tento článek dopadá, ukazuje se, že samotné porušení smlouvy jednou ze stran není bez dalšího důvodem automatického ukončení smlouvy. Ta žije svým vlastním životem.

Podobný závěr je možno učinit na základě článku 41, který umožňuje speciální dohodu mezi některými stranami mnohostranné smlouvy, která je tak mezi nimi derogována, což je přípustné jen není-li tato derogace, tedy speciální úprava, na újmu ostatním stranám. I zde z povahy věci vyplývá, že se musí jednat o smlouvu inter partes.

Taktéž podle článku 40 lze mnohostrannou smlouvu změnit novou dohodou, která se uplatní jen mezi těmi stranami, které změnu akceptovaly.

ZÁSADY MEZINÁRODNÍHO SMLUVNÍHO PRÁVA

1. Zásada "pacta sunt servanda"

Mezinárodní smlouva je pramenem práva, obsahujícím právní normy, a jako taková je pro své strany závazná. Princip závaznosti mezinárodních smluv je tak prvotní podmínkou existence mezinárodního právního řádu, který je na rozdíl od práva vnitrostátního založen na vztazích koordinačních, nikoli subordinačních. V pozitivním právu mezinárodním je tento princip zachycen především v preambuli Charty OSN (*"jsouce odhodláni ... vytvořit poměry, za nichž mohou být zachovány spravedlnost a úcta k závazkům plynoucím ze smluv a jiných pramenů mezinárodního práva"*). Článek 2 odst. 2 Charty rovněž zmiňuje povinnost členských států *"plnit poctivě závazky, které převzaly podle Charty"*. Rovněž Vídeňská úmluva obsahuje v preambuli, jakož i ve svém článku 26 výslovnou formulaci této zásady, posílenou ještě kombinací se zásadou dobré víry (*"každá platná smlouva zavazuje strany a musí být jimi plněna v dobré víře"*).

Tato zásada je natolik spjatá se samotnou existencí mezinárodního práva, že je často považována za jednu z jeho základních zásad. O tom svědčí také její výslovné uvedení v Deklaraci zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou OSN (OSN 1970), která je podrobnou kodifikací základních zásad mezinárodního práva. Pod titulem *"Zásada povinnosti států poctivě plnit závazky převzaté v souladu s Chartou"* nacházíme povinnost států *"plnit poctivě své závazky z mezinárodních smluv platných podle obecně uznaných zásad a norem mezinárodního práva"*.

Zásada pacta sunt servanda se ovšem vztahuje toliko na smlouvy platné, tedy na takové, z nichž stranám vyplývají práva a povinnosti. Smlouva může být neplatná nejen proto, že je stížena určitou vadou, ale i proto, že ač vznikla, dosud nebyly splněny podmínky pro její vstup v platnost.

Je-li smlouva platně uzavřena, *"nemůže se její strana dovolávat ustanovení svého vnitrostátního práva jako důvodu pro neplnění smlouvy"* (článek 27 Vídeňské úmluvy). Toto ustanovení se týká provádění platné smlouvy, a to situace, kdy je tato smlouva v rozporu s vnitrostátním právem. Tyto rozpory často skutečně vznikají a mohou být buď záměrné, nebo neúmyslné.

Do první skupiny patří případy úmyslného rozporu, kdy stát z politických důvodů proklamuje směrem do zahraničí určité zásady, které ovšem nehodlá respektovat, přičemž jeho vnitrostátní úprava, která je mezinárodnímu pohledu zčásti skryta, odpovídá jeho

skutečné vůli jiného obsahu. V praxi se jedná především o oblast ochrany lidských práv v nedemokratických státech.

Mnohem častější jsou však případy neúmyslného nesouladu, který je způsoben zejména nestabilitou a nepřehledností právního řádu a odbornými nedostatky normotvůrců, některých státních úředníků a v oblasti aplikace práva případně i některých soudců, kteří mají často nedostatečné znalosti mezinárodního práva.

Rozpor mezinárodní smlouvy s vnitrostátním právem vede v každém případě k situaci pro stát nepříznivé, neboť se nemůže vyhnout odpovědnosti - ať už mezinárodní (dá-li přednost vnitrostátnímu právu) nebo vnitrostátní (postupuje-li podle mezinárodní smlouvy, která je s vnitrostátním právem v rozporu). Východisko z této situace je dvojí: buď se stát nemíní vzdát své vnitrostátní úpravy a pak smlouvu vypoví, je-li to možné, nebo mu více záleží na smlouvě a upraví proto odpovídajícím způsobem své vnitrostátní právo. Nejlepší ze všeho je ovšem samozřejmě pečlivé posouzení závazků ze smlouvy vyplývajících *předtím, než stát vysloví svůj definitivní souhlas být smlouvou vázán* a tomuto problému tak předejít.

2. Zásada dobré víry

I tato zásada svým významem přesahuje meze smluvního práva. Společně se zásadou *pacta sunt servanda* je obsažena v již zmíněných ustanoveních Charty OSN a Deklarace zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou OSN.

Vídeňská úmluva uvádí výslovný požadavek dobré víry na několika místech. Je to především v preambuli, kde smluvní státy proklamují své vědomí, že *"zásady svobodného souhlasu, dobré víry a pacta sunt servanda jsou všeobecně uznávány"*. Plnění smluv v dobré víře vyžaduje již zmíněný článek 26. Článek 31 považuje dobrou víru za hlavní kritérium výkladu smlouvy a konečně článek 69 odst. 2 vyžaduje dobrou víru u úkonů provedených na základě neplatné smlouvy, aby jejich právní následky mohly být uznány.

Důrazný, byť nevýslovný požadavek dobré víry však přímo číší i z dalších ustanovení Vídeňské úmluvy, a to zejména z těch, která se týkají uzavření smlouvy (články 47 a následující). Jednání smluvního státu v rozporu s principem dobré víry může působit neplatnost smlouvy (překročení oprávnění zástupce státu, podvod apod.)

3. Zásada smluvní volnosti a svobodné vůle stran

Ze zásady svrchované rovnosti států, která je mezi základními zásadami mezinárodního práva nejobecnější, vyplývá právo států svobodně a nezávisle rozhodovat o tom, jakou smlouvou a vůči komu budou vázány. Státy mají nezadatelné právo projevit svou svobodnou vůli k tomu, aby byly vázány určitou smlouvou, a převzaly tedy určité závazky, případně aby tak neučinily. Tato zásada je zmíněna v již citovaném ustanovení preambule Vídeňské úmluvy o smluvním právu (*"zásada svobodného souhlasu"*).

K jejímu narušení může dojít tak, že stát je jiným státem nebo skupinou států donucen uzavřít smlouvu, jakou si sám nepřeje. Není-li respektována jeho svobodná vůle, není respektována ani jeho smluvní volnost. O těchto případech bude pojednáno dále v souvislosti s absolutní neplatností smluv, kde bude poukázáno i na legitimní donucení.

4. Zásada nezávaznosti smluv pro třetí strany

Mezinárodní smlouva zakládá mezinárodně právní vztahy toliko mezi svými stranami. Přímé účinky vůči třetím státům jsou vyloučeny. Nejde opět o nic jiného než o aplikaci zásad svrchované rovnosti a smluvní volnosti, kdy stát či státy nemohou vnutit jinému státu určité závazky bez jeho souhlasu.

Nepřímé účinky vůči třetímu státu ovšem nejsou vyloučeny. Dochází k nim tak, že smluvní stát se na základě ustanovení smlouvy typu "erga omnes" zaváže k vytvoření určitého právního režimu, který pak bude aplikován (jakožto právo vnitrostátní) vůči všem státům, i nesmluvním. Zde ovšem nejde o stanovení obecného závazku pro třetí stát, nýbrž jen závazku ve vztahu ke smluvnímu státu, který úpravu přijal, a který má nepřímý dopad i na stát nesmluvní (na příklad obecný zákaz mezinárodního obchodu s určitým druhem zboží, který se dotkne i obchodu se státy nesmluvními, má-li zákaz povahu "erga omnes").

Vídeňská úmluva upravuje vztah smluv ke třetím státům v člancích 34 až 38. Obecné pravidlo je vyjádřeno tak, že *ze smlouvy nevznikají ani závazky ani práva třetímu státu bez jeho souhlasu*. Je-li ovšem ze strany třetího státu tento souhlas dán, a to výslovně písemnou formou, závazek mu vznikne, mají-li to smluvní strany v úmyslu. Pokud jde o vznik práva, stačí jakýkoli souhlas třetího státu, a to i konkludentní (nemusí být tedy ani výslovný, ani písemný, ba dokonce ani vyjádřený, není-li ovšem důkaz o opaku). Ke zrušení nebo změně závazku nebo práva třetího státu se zásadně vyžaduje jeho souhlas.

Kromě uvedených případů může být pro třetí stát závazné pravidlo obsažené v ustanovení smlouvy, získá-li formu mezinárodního obyčeje. Pak ovšem již nejde vůči tomuto státu o závaznost smlouvy, ale tohoto obyčeje.

5. Zásada vyloučení zpětné působnosti smluv

Obecné pravidlo vyjádřené v článku 28 Vídeňské úmluvy stanoví, že ustanovení smlouvy nezavazují její strany, pokud jde o jakýkoli úkon nebo jakoukoli skutečnost, které nastaly do vstupu smlouvy v platnost nebo pokud jde o jakoukoli situaci, která do této doby zanikla. Jde ovšem o ustanovení dispozitivní, které mohou strany derogovat svým ujednáním o retroaktivitě smlouvy. Toto ujednání je nejčastěji součástí smlouvy samotné, avšak může být učiněno i zvlášť.

Příkladem smlouvy se zpětnou působností je česko-slovenská Smlouva o dočasném oprávnění k podnikání fyzických a právnických osob, které podnikají na území druhé republiky po 31. prosinci 1992, která vstoupila v platnost 3. prosince 1993, vyhlášena byla 30. prosince 1993, avšak její časová působnost se vztahuje zpětně na období od 1. ledna 1993.

Retroaktivita se objevuje rovněž u čtyř mezivládních česko-slovenských dohod ze 7. dubna 1993, týkajících se zahraničních půjček, pohledávek a majetkových účastí bývalé federace. Tyto dohody se mají podle svých ustanovení uplatnit i na období od 1. ledna 1993 do vstupu v platnost. V platnost však žádná z nich dosud nevstoupila, takže citované ustanovení o retroaktivitě nelze aplikovat. Retroaktivně totiž může působit jen platná smlouva, neboť platnost je předpokladem účinnosti, tím spíše zpětné.

6. Zásada *lex posterior derogat priori*

Tuto zásadu, která je vlastně jednou z obecných zásad právních, nelze odbýt konstatováním, že platí i v mezinárodním právu. Nepůsobí-li v právu vnitrostátním vážnější potíže, v případě mezinárodních smluv se značně komplikuje mnohostí situací, které mohou zejména u mnohostranných smluv nastat.

Článek 30 Vídeňské úmluvy rozlišuje dvě situace, a to kdy smlouva obsahuje ustanovení o svém vztahu k jiné smlouvě upravující stejný předmět a kdy takové ustanovení neobsahuje. Stanoví-li smlouva, že je podřízena smlouvě dřívější nebo pozdější nebo že nemá být považována za neslučitelnou s touto druhou smlouvou, mají ustanovení druhé smlouvy přednost.

V případě, kdy neexistuje takové ustanovení, se aplikuje pozdější smlouva mezi svými stranami s tím, že v relaci ke státům, které jsou stranou toliko dřívější smlouvy, se aplikuje tato smlouva dřívější.

Zvláštní postavení má článek 103 Charty OSN, který stanoví v případě rozporu mezi závazky z Charty a závazky z jiné smlouvy přednost závazků podle Charty.

7. Zásada *lex specialis derogat legi generali*

I tato zásada je obecnou zásadou právní. *Specialita* a *obecnost* smlouvy se ovšem projevuje také poněkud jinak, než v právu vnitrostátním. Je tomu tak při existenci dvou nebo více smluv, které váží stejné státy a upravují stejný předmět. Nestanoví-li svůj vzájemný vztah a nelze-li aplikovat zásadu *lex posterior derogat priori*, uplatní se ta z obou smluv, aplikace jejichž ustanovení povedou k zamýšlenému výsledku snadněji a účinněji. Je pochopitelné, že takové hodnocení bude někdy značně obtížné. Tato otázka je zvlášť praktická u mezinárodních smluv upravujících vztahy mezinárodního práva soukromého.

Jako vodítko pro stanovení speciality lze použít tato kritéria:

- a) předmět úpravy je úžeji vymezen (oproti smlouvě upravující obecněji větší okruh otázek),
- b) úprava dvoustranná respektující specifické zájmy obou stran oproti smlouvě mnohostranné,
- c) v oblasti mezinárodního práva soukromého se dá logicky přednost smlouvě obsahující hmotněprávní přímé unifikované normy před smlouvou unifikující kolizní normy, neboť přímé normy jsou vyšší formou právní úpravy než normy kolizní.

2. Proces vzniku mezinárodní smlouvy

K tomu, aby vznikla platná mezinárodní smlouva, musí být smluvní strany způsobilé k uzavření této smlouvy, předmět smlouvy musí být možný a dovolený a smluvní strany

musí projevit řádně svou vůli být vázány smlouvou.

Neslučitelnost předmětu smlouvy s jiným platným pravidlem mezinárodního práva je překážkou uzavření platné smlouvy pouze tehdy, jde-li o pravidlo *obecného mezinárodního práva kogentní povahy* (článek 53 Vídeňské úmluvy). Nejde-li o kogentní pravidlo, může být smlouvou derogováno, ať je smluvní nebo obyčejové. V této kapitole "uzavřením smlouvy" rozumíme také přístup k mnohostranné smlouvě.

Proces vzniku mezinárodní smlouvy zahrnuje zpravidla dvě hlavní etapy: 1. dohodu o textu smlouvy, která pouze fixuje obsah smlouvy, ale nezakládá žádný mezinárodně právní závazek a 2. schválení dohodnutého textu už jakožto závazné smlouvy, který vede k vstupu smlouvy v platnost a vytvoření závazku daného státu smlouvu dodržovat.

U smluv obsahově spíše technického charakteru, které nepodléhají schválení parlamentu (smlouvy mezivládní a resortní) mohou být obě etapy sloučeny v jednu a zakončeny pouhým podpisem. Taktéž u mnohostranných smluv může být vynechána první etapa, když stát přistupuje ke smlouvě, jejíž text již byl přijat jinými státy a je již z dřívějšíka hotov.

Způsobilost k uzavření mezinárodní smlouvy

K tomu, aby mezinárodní smlouva **jako taková** vznikla, musí být obě (všechny) smluvní strany k jejímu uzavření způsobilé. Musí tedy jít buď o státy zcela svrchované nebo o státy, jejichž svrchovanost je sice omezena, avšak nikoli ve směru, jehož se týká sjednávaná smlouva. Totéž platí o kvazistátních útvarech, které v mezinárodních vztazích vystupují jako státy (Svatá stolice). Mezinárodní organizace musí být rovněž k uzavření dané smlouvy způsobilá.

Nedostatek mezinárodně právní subjektivity nemusí ovšem znamenat neplatnost smlouvy, ale jen její odlišný právní režim. Nepůjde o smlouvu mezinárodní, a proto se nebude řídit mezinárodním právem. Podle některých názorů nauky nicméně mají např. koncesní smlouvy charakter mezinárodních smluv, neboť tím, že jednou ze stran je stát, ztrácejí svůj vnitrostátní charakter. Jako příklad se uvádí koncese Suezského kanálu na základě koncesní dohody mezi Egyptem a Mezinárodní společností Suezského kanálu (1866). S těmito názory, považujícími koncesní smlouvy za druh mezinárodních smluv, však nelze souhlasit, neboť druhou smluvní stranou není vůbec subjekt mezinárodního práva, natož pak subjekt způsobilý uzavírat mezinárodní smlouvy. Taková smlouva pak postrádá jeden z pojmových znaků mezinárodní smlouvy. To přirozeně naprosto neznamená, že by kupř. smlouva o koncesi Suezského kanálu byla z tohoto důvodu neplatná - má jen jiný charakter a podléhá jinému režimu.

Vídeňská úmluva v čl. 6 stanoví, že každý stát má způsobilost uzavírat mezinárodní smlouvy. To se týká i státu jinými státy neuznaného. Ten však ve skutečnosti může uzavřít mezinárodní smlouvu jen se státem, který ho uznal. Ostatní státy s ním smlouvu neuzavřou, neboť pro ně není státem, tedy partnerem.

Mezinárodní organizace nemůže uzavírat jakékoli mezinárodní smlouvy. Rozsah její smluvní způsobilosti, která je vždy vymezená, tedy omezená, vyplývá z jejího statutu. Zvláštním případem je Evropská unie, jíž je věnována samostatná kapitola.

Zástupce státu a plná moc

Projev vůle státu směřující k uzavření smlouvy může být učiněn pouze **oprávněnými činiteli státu, resp. zástupci, řádně zmocněnými**. Vnitrostátní právo obvykle určuje, které státní orgány mají pravomoc sjednávat smlouvy. Tuto pravomoc má

prakticky všude hlava státu pro všechny smlouvy, dále předseda vlády pro smlouvy vládní a ministr zahraničních věcí pro smlouvy resortní. Ostatní orgány a osoby potřebují zmocnění ve formě plné moci, kterou uděluje orgán, který má ústavní pravomoc činit tyto akty sám.

Pravidla mezinárodního práva, která jsou pro vyjádření souhlasu státu rozhodná, obsahuje Vídeňská úmluva. Ta v čl. 7 stanoví, která osoba se považuje za zástupce státu, tedy za oprávněnou jménem státu jednat **bez plné moci** - je to **hlava státu, předseda vlády a ministr zahraničních věcí**, a to pro všechny úkony spojené s uzavřením kterékoli smlouvy. Pro pouhé přijetí textu smlouvy, které ještě nezakládá vázanost státu smlouvou, jsou bez dalšího způsobilí také vedoucí diplomatické mise pro smlouvu s přijímajícím státem a pověřený zástupce státu na mezinárodní konferenci u smlouvy mnohostranné.

V ostatních případech musí být zástupce státu vybaven zmocněním, tedy plnou mocí. Plné moci není třeba, pokud je zřejmé, že druhý stát považuje danou osobu za zástupce a předložení plné moci nevyžaduje.

Plná moc prokazuje, že souhlas se smlouvou daný zástupcem (plnomocníkem) je vyjádřen **oficiálně a právoplatně**. Zároveň určuje **rozsah zmocnění**.

Problematika mezinárodněprávních důsledků nikoli perfektního úkonu osoby, která má vyjádřit vůli státu, nyní nabývá na aktuálnosti, neboť se zvyšuje počet mezinárodních smluv vstupujících v platnost na základě pouhého podpisu (bez požadavku následné ratifikace). V těchto případech nemá postižený stát možnost napravit vadný stav svým postojem k ratifikaci smlouvy.

Vady zmocnění mohou zahrnovat tyto situace:

1. zmocnění neexistuje vůbec, tj. buď ne pro danou osobu, nebo ne pro daný úkon (vyjádření souhlasu), příp. obojí,
2. zástupce je zmocněn, avšak překročil své oprávnění vyplývající z plných mocí,
3. plné moci byly vystaveny nekompetentním orgánem státu.

Jednání ultra vires plnomocníka může spočívat buď v tom, že učiní úkon týkající se něčeho jiného, než k čemu byl zmocněn (pak na něj nutno pohlížet jako na nezmocněného - bod 1), nebo v tom, že nebude dbát zvláštního omezení, kterým je vázán ze strany svého státu.

Tomuto druhému případu věnuje Vídeňská úmluva zvláštní článek 47, v němž za určitých podmínek umožňuje postiženému státu vyloučit právní následky, které by jinak nastaly. Jako zásadu sice stanoví, že "skutečnost, že zástupce nebral zřetel na takové omezení, nemůže být považována za důvod zrušení vyjádřeného souhlasu", připouští však výjimku z této zásady, a to pro případ, že o tomto zvláštním omezení zmocnění zástupce byly ostatní smluvní strany informovány před vyjádřením konečného souhlasu se smlouvou.

Nejde zde o otázku plných mocí jako dokumentu osvědčujícího oprávnění určité osoby vystupovat jako zástupce státu (článek 7 Vídeňské úmluvy), nýbrž o **překročení pravomoci zmocněnce**. Toto ustanovení chrání i druhý stát, který má možnost se přesvědčit o rozsahu zmocněnceva oprávnění nahlédnutím do jeho plných mocí.

Článek 47 Vídeňské úmluvy se netýká případů, kdy smlouva má být ještě dodatečně schvalována ratifikací nebo jinak, neboť překročení pravomoci zmocněnce může stát ještě zhojit tím, že souhlas neudělí a tím smlouva nemůže nabýt platnosti. Netýká se rovněž instrukcí pro jednání, s nimiž druhá strana nebývá seznamována.

V praxi, pokud se takové případy objeví, bude docházet většinou k dodatečnému souhlasu státu. Dokazuje to i následující případ: V roce 1951 byla sjednána ve Stockholmu

mnohostranná smlouva týkající se názvů a označení syra. Za Švédsko podepsal smlouvu omylem norský zástupce. Švédská vláda dodatečně vyslovila souhlas s tímto podpisem a tím i se smlouvou. Tuto situaci výslovně upravuje i článek 8 Vídeňské úmluvy o dodatečném potvrzení úkonu učiněného bez oprávnění.

Podle usnesení vlády ČR č. 131/2004 uděluje plnou moc k podpisu smlouvy u vládních smluv ministr zahraničních věcí jménem vlády nebo příslušný člen vlády u resortních smluv. Plnou moc k jednání vystavuje ministr zahraničních věcí (článek 16). Režim vydání plné moci k podpisu prezidentské smlouvy (následně schvalované Parlamentem) je stejný jako u smlouvy vládní.

1. Sjednání textu smlouvy

Sjednání **textu** smlouvy je u dvoustranné i mnohostranné smlouvy počátkem jejího zrození. Je to etapa velmi pracná, protože zde se formuluje obsah smlouvy, tedy vlastní text, který pak již bude jen předmětem schvalování. Je to také práce velmi tvůrčí, neboť je třeba hledat znění vyhovující oběma (všem) stranám, a to pravidelně i cestou kompromisů, vždy v rámci směrnic obsahujících závazné pokyny vlády státu každého z vyjednavců. Zejména jednání o důležitých mnohostranných pravotvorných smlouvách jsou přehlídkou někdy trochu dramatické velmi tvůrčí práce, kdy v průběhu jednání se navrhané články budoucí úmluvy ruší, slučují, vytváření se nové, mění se jejich formulace, aby byly přijatelné pro maximum zúčastněných států.

a) Sondáž a expertní jednání

Vlastní procedura vzniku mezinárodní smlouvy může být různá v závislosti na jejím druhu a okolnostech sjednání. Standardní postup, tj. typická procedura ve většině případů vypadá orientačně tak, jak je dále popsáno.

Zainteresované státy musí nejprve dospět k dohodě o tom, že chtějí řešit určitou otázku, resp. regulovat mezi sebou určité vztahy nebo že hodlají vytvořit závazná pravidla chování (normy mezinárodního práva), a to právní formou mezinárodní smlouvy. Zjišťování stanoviska, resp. zájmu druhé strany se nazývá *sondáž*. Mnohostranné smlouvy vznikají zpravidla na půdě mezinárodních organizací, kde je rovněž vyjádřen zájem jednoho či několika států na uzavření smlouvy. Bývá tomu tak nejčastěji ve formě předneseného námětu, který je projednán příslušným orgánem organizace a je-li schválen, někdy i jako rezoluce nebo deklaráce, jsou pro další postup ustaveny pracovní orgány.

Text návrhu smlouvy vzniká v průběhu *vyjednávání*. Text dvoustranné smlouvy zpravidla navrhne jedna ze stran a druhá se k němu vyjadřuje. V jednoduchých případech, kdy lze snadno dosáhnout konsensu, tedy u smluv rutinních (např. o rozvoji cestovního ruchu nebo o zrušení vízové povinnosti) není ani třeba společného zasedání zástupců obou stran (tzv. expertů) a text smlouvy se dojedná písemně (diplomatickými nótami). V ostatních případech se tato společná zasedání *na expertní úrovni* organizují střídavě v obou státech tak dlouho, dokud není text dohodnut.

Jde-li o mnohostrannou smlouvu, dochází k *expertnímu jednání* na určitém fóru (v rámci mezinárodní organizace), a to v pracovních skupinách, výborech nebo jiných podobných orgánech. Jednání probíhá na nejnižší úrovni, tedy bez zbytečných formalit, a proto je relativně pružné. Podkladem pro jednání je návrh textu, který vypracovává ve většině případů organizace, a to její sekretariát nebo orgán k tomu určený (např. *Komise*

pro mezinárodní právo OSN). Zřídka je návrh vypracován některým ze zúčastněných států.

Úkolem expertů je vypracovat a dohodnout návrh textu smlouvy, který je poté předložen k případnému dojednání a schválení zástupcům jednajících stran vyšší úrovně. Závěrečné jednání o textu mnohostranných smluv probíhá nejčastěji na *diplomatické konferenci* na úrovni vládních zástupců.

V ČR koordinuje a zabezpečuje přípravu, sjednávání a vnitrostátní projednávání smluv ministerstvo zahraničních věcí. Příprava a sjednání každé smlouvy musí být proto s tímto ministerstvem projednána. Vlastní přípravu a projednávání návrhu na sjednání smlouvy zabezpečuje tzv. *gestor*, tj. ministerstvo nebo jiný orgán státní správy, do jehož věcné působnosti zcela nebo převážně náleží otázky, jež mají být navrhovanou smlouvou upraveny.

Směrnici pro české zástupce na expertním jednání o textu smlouvy schvaluje gestor, a to po projednání s vedoucími všech zúčastněných ministerstev, případně jiných orgánů státní správy. Vedoucí české delegace expertů není bez dalšího oprávněn dohodnutý text podepsat. Parafovat jej může jen jde-li o tzv. technické parafování, které nemá právní následky (označení stran textu, ke kterým se vyjednaváči již nehodlají vracet). Může rovněž podepsat protokol, v němž se hodnotí průběh expertního jednání a k němuž je připojen dohodnutý text návrhu smlouvy ().

b) Přijetí a autentifikace textu

Jednání o textu smlouvy je zakončeno jeho *přijetím*. Nejčastější formou přijetí textu dvoustranné smlouvy je neformální dohoda vyjednaváčů o tom, že text byl dohodnut, případně *parafování* textu smlouvy spočívající v opatření každé strany výtisku dohodnutého textu iniciálami zástupců obou stran.

Text mnohostranných smluv bývá přijímán na mezinárodní diplomatické konferenci na základě hlasování. Vídeňská úmluva zde v článku 9 odst. 2 vyžaduje dvoutřetinovou většinu států přítomných a hlasujících, ledaže by se tyto státy stejnou většinou rozhodly použít jiné pravidlo. Není-li mnohostranná smlouva sjednávána na mezinárodní konferenci, vyžaduje se k přijetí jejího textu souhlasu všech států, které se podílely na jeho vypracování (článek 9 odst. 1). Přijetí textu smlouvy nemá žádné právní následky, pokud jde o závaznost smlouvy jako takové.

Od přijetí textu smlouvy je třeba odlišovat jeho *autentifikaci*, která vyjadřuje nejen následnou neměnnost textu, ale také jeho správnost a výlučnou oficiálnost. Pouze autentifikovaný text smlouvy je považován za autentický (původní), a tedy oficiální a směrodatný. Úkonem, jímž se text autentifikuje, bývá jeho *parafování*, *podpis* nebo *podpis ad referendum* (tj. s výhradou dodatečného schválení). U dvoustranných smluv většinou přijetí a autentifikace textu splývají, neboť každý z uvedených úkonů může mít obojí význam. U mnohostranných smluv sjednávaných na diplomatické konferenci je autentifikace textu provedena parafováním, podpisem nebo podpisem ad referendum *závěrečného aktu konference obsahujícího text smlouvy* (článek 10 Vídeňské úmluvy).

V ČR po skončení expertních jednání vypracuje gestor návrh na sjednání smlouvy, který se předkládá ke schválení vládě. Jde-li o resortní smlouvu, schvaluje ji příslušný člen vlády po dohodě s ministrem zahraničních věcí. V žádném předpisu není výslovně stanoveno, kdo schvaluje návrh na sjednání prezidentské smlouvy. Nepochybně to bude alespoň vláda. Parlament schvaluje až smlouvu dojednanou, nikoli její návrh. O prezidentovi se v této souvislosti předpisy rovněž nezmiňují, avšak k podpisu prezidentské smlouvy je třeba zmocnění prezidenta.

2. Schvalování smluv

a) Vnitrostátní procedura schvalování mezinárodních smluv

Předchozí výklad se soustředil na postup při *sjednávání* smluv. Nyní se budeme věnovat proceduře schvalování smluv již sjednaných, tedy proceduře, jejímž vyvrcholením je vyjádření definitivního a nezvratného souhlasu státu být vázán smlouvou navenek.

Pro tyto účely je třeba nejprve provést kategorizaci smluv podle úrovně jejich sjednání.

b) Kategorizace smluv podle Ústavy ČR pro účely schvalování

Pravomoc sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy náleží podle ústavy prezidentu republiky (článek 63). Podle téhož ustanovení může prezident přenést sjednávání určitých smluv na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy (ministry). To také prezident učinil, a to uvedeným rozhodnutím č. 144/1993 Sb. Podle tohoto rozhodnutí prezident přenesl na vládu sjednávání, schvalování, přístup a přijetí těch smluv, které nevyžadují souhlas Parlamentu podle článku 49 odst. 2 Ústavy (tzv. smlouvy vládní). Na jednotlivé ministry pak přenesl sjednávání a schvalování smluv, které svým významem nepřesahují rámec působnosti jednotlivých ústředních orgánů státní správy (tzv. smlouvy resortní). Je samozřejmé, že i zde musí jít o smlouvy, které nevyžadují souhlas Parlamentu, i když to rozhodnutí prezidenta republiky výslovně neuvádí. Prezident si může v jednotlivých případech vyhradit pravomoc sjednávat, schvalovat atd. kteroukoli smlouvu. Smlouvy sjednávané prezidentem se označují jako *prezidentské*.

i) Prezidentské smlouvy

Prezidentské smlouvy podléhají schválení Parlamentu. Vláda sice rozhoduje o podpisu takové smlouvy, avšak definitivní souhlas se smlouvou navenek dává po schválení smlouvy Parlamentem prezident republiky (formou ratifikace nebo přístupu). Jsou to smlouvy uvedené v článku 49 Ústavy ČR nebo ty, kde si prezident jejich sjednání a schválení vyhradil, i když nespádají do rámce tohoto ustanovení.

Podle článku 49 Ústavy vyžadují vždy *souhlasu Parlamentu* smlouvy

- a) upravující práva a povinnosti osob (tj. jednotlivců),
- b) spojenecké, mírové a jiné politické,
- c) z nichž vzniká členství ČR v mezinárodní organizaci,
- d) hospodářské, jsou-li všeobecné povahy a
- e) týkající se dalších věcí, jejichž vnitrostátní úprava je vyhrazena zákonu.

ad a) Mnohé mezinárodní smlouvy jsou určeny k tomu, aby ve smluvních státech upravovaly právní poměry jednotlivců. Sem spadají především smlouvy o lidských právech, které tvořily v minulosti zvláštní kategorii. Vzhledem k tomu, že toto vymezení je značně neurčité a vyvolávalo pochybnosti, vychází nynější znění tohoto ustanovení ze širšího hlediska, které umožňuje do této kategorie zahrnout kromě těchto smluv i jakékoli další smlouvy, které se dotýkají právního postavení jednotlivců.

Práva a povinnosti jednotlivců mohou být stanoveny jen zákonem. Děje-li se tak cestou mezinárodní smlouvy, musí být tato smlouva vnitrostátně schválena tak, jako kdyby

šlo o zákon, tj. Parlamentem. Patří sem proto všechny smlouvy, které upravují právní poměry jednotlivců ve smluvních státech bez ohledu na oblast úpravy. Jsou to tak především smlouvy, které unifikují mezi smluvními státy vnitrostátní úpravu, nebo samy vytvářejí úpravu novou, určenou jednotlivcům. Příklady: Vídeňská úmluva o smlouvách o mezinárodní koupi zboží, veškeré úmluvy z oblasti mezinárodního práva soukromého, práva duševního vlastnictví apod.

ad b) Spojenecké smlouvy jsou politické smlouvy, které zakládají mezi smluvními stranami právní závazky politického charakteru. Tento pojem nebudí pochybnosti, stejně tak jako jako "smlouvy mírové". Pojem **politická smlouva** označuje smlouvu upravující vztahy politické povahy v nejširším smyslu. Přes vágnost tohoto pojmu nedocházelo v minulosti v praxi k vážnějším pochybnostem o tom, které smlouvy do této kategorie patří.

Zvláštní kategorií politických smluv jsou smlouvy o státních hranicích České republiky. Podle článku 11 Ústavy lze měnit státní hranice ČR jen ústavním zákonem. V praxi to znamená, že Parlament v případě změny státních hranic přijímá ústavní zákon o této změně a zároveň (respektive ihned poté) schvaluje příslušnou mezinárodní smlouvu, a to podle čl. 49 odst. 1 Ústavy obdobně jako návrh zákona (nikoli ústavního zákona).

Může tak dojít k tomu, že smlouva je nadpoloviční většinou v Poslanecké sněmovně schválena, ale není dosaženo dvoutřetinové většiny k přijetí odpovídajícího ústavního zákona. K této kuriózní situaci skutečně došlo v případě úpravy státních hranic mezi ČR a SR v oblasti Javorníků (osada U Sabotů). Při druhém hlasování byl ústavní zákon přijat. Hranice, která měla být nově narovnána, ve skutečnosti vytváří úzký klín do území ČR a několikrát přetíná v osadě Šance/U Sabotů silnici k nádraží Vrbovce (býv. Javorník).

ad c) Tato kategorie nevyžaduje komentáře. Československá a česká smluvní praxe považovala vždy za smlouvy politické i zřizovací smlouvy mezinárodních vládních organizací.

ad d) Pojmu **hospodářské smlouvy obecné povahy** použila poprvé československá Ústava z roku 1948 a od té doby je tento pojem v ústavách našeho státu používán stále. Označuje smlouvy, které upravují obecné otázky hospodářských vztahů, nikoli jejich konkrétní náplň. Musí jít o *úpravu rámcovou a dlouhodobou*.

Za klasický případ této kategorie smluv se ve smluvní praxi bývalého Československa vždy pokládaly především *smlouvy o obchodu a plavbě*. Další skupinou smluv, které zpravidla byly a jsou nadále zařazovány do této kategorie, jsou obchodní dohody. S jistotou je možné uvést, že za typické znaky hospodářských smluv obecné povahy je třeba považovat dlouhodobost, komplexnost a rámcovost smluvní úpravy mezistátních styků hospodářské povahy. Novější československá a česká smluvní praxe řadí do této kategorie také dvoustranné smlouvy o zamezení dvojího zdanění a smlouvy o vzájemné podpoře a ochraně investic.

ad e) Původně bylo označení tohoto kritéria "smlouvy, k jejichž provedení je třeba zákona". Toto velmi problematické kritérium, neustále přebírané beze změny z jedné ústavy do druhé, nečinilo za trvání československé federace žádné větší praktické problémy, a to jednak díky ustálenému extenzivnímu výkladu, vystihujícímu v mnoha případech jeho smysl, a za druhé pak proto, že se právní stránka vztahu smluv a zákonů v praxi příliš nezkoumala a na případné nesrovnalosti tedy nikdo nepoukazoval. Odpovědní pracovníci ministerstev, která byla gestory jednotlivých smluv, se často ocitali v právní nejistotě, a proto volili spíše širší výklad podle zásady *superfluum non nocet*. Tento problém byl odstraněn vylepšenou formulací "věcí, jejichž vnitrostátní úprava je vyhrazena zákonu". Ve skutečnosti se nyní tato kategorie z větší části překrývá s písm. a).

Smlouvy uvedené v bodech a) až e) schvaluje Parlament obdobně jako návrhy

zákonů (článek 39). Speciální úpravou ve vztahu k tomuto ustanovení je článek 39 odst. 4, který vyžaduje ke schválení zvláštní mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy stejné parlamentní většiny, jako kdyby šlo o ústavní zákon.

ii) Vládní a resortní smlouvy

Vládní nebo resortní jsou smlouvy, které splňují obě následující podmínky:

1) nevyžadují souhlas Parlamentu podle článku 49 Ústavy a

2) jejich sjednání si prezident republiky nevyhradil zvláštním rozhodnutím.

Vládní jsou smlouvy, které svým obsahem, resp. významem přesahují rámec působnosti jednoho resortu, tj. ministerstva nebo jiného ústředního orgánu státní správy, v jehož čele stojí člen vlády. Resortní jsou pak ty, které tento rámec nepřesahují.

Vládní smlouvy sjednává vláda, která je rovněž schvaluje usnesením (tj. vnitrostátně). Definitivní souhlas se smlouvou (v měřítku mezinárodním) opět uděluje vláda, resp. její člen (na příklad podpisem smlouvy), případně ministerstvo zahraničních věcí (notifikací vnitrostátního schválení druhé smluvní straně).

Pro resortní smlouvy platí *mutatis mutandis* totéž co pro vládní s tím, že namísto vlády jedná její člen. Ten však může sjednat smlouvu jen s předchozím souhlasem vlády (srov. článek 63 odst. 1 písm. b) ústavy). Tento souhlas se ovšem týká sjednání jako takového, tedy přenesení prezidentovy pravomoci, nikoli výsledků jednání a obsahu smlouvy, které souhlasu vlády nepodléhají.

V české smluvní praxi se vyskytuje rovněž další specifický typ smlouvy: je jím vládní smlouva, jejíž návrh schvaluje *jménem vlády* její člen. Děje se tak buď na základě obecného zmocnění daného členům vlády předem pro určité druhy smluv, anebo zmocněním člena vlády *ad hoc* pro konkrétní smlouvu. Rozdíl oproti smlouvám resortním je v tom, že zde jde stále o smlouvu vládní. Člen vlády zde jedná jménem vlády, zatímco u smlouvy resortní jedná sám, a to za svůj resort. Druhý rozdíl spočívá v tom, že u smlouvy resortní jde o přímé přenesení pravomoci sjednat takovou smlouvu na člena vlády z prezidenta, zatímco zde je tato pravomoc přenesena z prezidenta na vládu, která poté svého člena ke sjednání smlouvy svým jménem pouze zmocní.

Resortní smlouvy se v praxi vyskytují méně často, neboť málokdy smlouva obsahově spadá do působnosti jediného resortu. Spolehlivým vodítkem pro posouzení otázky, zda smlouva přesahuje rámec určitého resortu, je eventuální podíl dalšího resortu na provádění smlouvy. Účastní-li se na provádění smlouvy alespoň dva resorty, je smlouva vládní a její provádění vláda uloží příslušným svým členům usnesením. Vládní bude rovněž smlouva, která je prováděna sice jen jedním resortem, avšak která zároveň podstatně ovlivňuje otázky spadající do pravomoci resortu jiného. Typicky to je smlouva, která bude ke svému provádění vyžadovat finanční prostředky ze státního rozpočtu. To zahrnuje implikaci ministerstva financí, tedy dalšího resortu.

Typické příklady vládních a resortních smluv (zpravidla označovaných jako "dohody" nebo "ujednání"):

Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Republiky Makedonie o hospodářské a průmyslové spolupráci z 10.2.2010,

Dohoda mezi Ministerstvem obrany České republiky a Ministerstvem obrany Ukrajiny o spolupráci v oblasti vojenské geografie z 12.5.2011,

Ujednání mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a Ministerstvem školství a vědy, mládeže a tělovýchovy Ukrajiny o spolupráci v oblasti školství a vědy na léta 2012-2015.

Vládní a resortní smlouvy jsou téměř výhradně dvoustranné. Z praktického hlediska je třeba upozornit na závažnou terminologickou nedůslednost orgánů EU, které termínem *mezivládní dohody* označují mnohostranné mezinárodní smlouvy, které sjednávají mezi sebou členské státy EU mimo rámec pravomocí EU. Nejde ovšem ve skutečnosti o žádné mezivládní smlouvy, jsou to smlouvy vyžadující ve všech členských státech schválení parlamentem, tj. typicky smlouvy prezidentské.

3. Vyjádření definitivního souhlasu se smlouvou po jejím vnitrostátním schválení

Přijetí textu smlouvy neznámá přijetí závazku být smlouvou vázán. Přijatý a autentifikovaný text je pro strany závazný pouze v tom smyslu, že již nemůže být měněn ani doplňován. (Pokud by k tomu přece jen mělo dojít, musel by být podpis smlouvy anulován a jednání o textu znovu otevřeno a zakončeno novým podpisem.) Pravidla chování obsažená v přijatém a autentifikovaném textu nejsou pro stát zatím závaznou normou. To se stane až po vyjádření *definitivního souhlasu státu být vázán smlouvou a následném vstupu smlouvy v platnost*.

V této souvislosti je třeba poukázat na článek 18 Vídeňské úmluvy, podle něhož stát je povinen zdržet se jednání, které by mohlo mařit předmět a účel smlouvy před jejím vstupem v platnost, jestliže podepsal smlouvu nebo učinil podobný úkon, dokud jasně neprojevil úmysl nestát se její stranou. Podobně udělal-li stát již definitivní souhlas se smlouvou, avšak tato smlouva dosud nevstoupila v platnost (není naplněn minimální počet ratifikací nebo běží legisvakance), má stejnou povinnost, ledaže by byl vstup v platnost nepřiměřeně oddalován.

Definitivní souhlas státu se smlouvou je souhlas, který je dostatečný pro to, aby na jeho základě smlouva vstoupila pro tento stát v platnost. Může být vyjádřen různým způsobem: podpisem smlouvy, výměnou notifikací úspěšného vnitrostátního schválení, ratifikací, schválením, přístupem k ní nebo i jinak (např. výměnou listin tvořících smlouvu uzavřenou ve zjednodušené formě) (článek 11 Vídeňské úmluvy). Jak je vidět, podpis smlouvy může mít různé, někdy i kumulované právní účinky.

V praxi smlouva vždy sama pro sebe stanoví formu vyjádření tohoto souhlasu. Nejčastěji jí bývá podpis, výměna nót o vnitrostátním schválení nebo ratifikace. Podpis se uplatňuje u smluv méně významných, sjednávaných na úrovni vládní nebo resortní. Znamená to pak, že podpis má funkci přijetí textu, jeho autentifikace a zároveň vyjádření definitivního souhlasu se smlouvou. Tato varianta je typická pro dvoustranné smlouvy mezivládní nebo resortní. U nich se používá také zmíněná výměna nót o vnitrostátním schválení. Smlouva v takovém případě nevstoupí v platnost na základě podpisu, ale platnost se odvozuje od data pozdější z obou konfirmačních nót. U významnějších smluv (významných vládních a všech prezidentských) je zapotřebí dalšího aktu ze strany smluvních států, a to zpravidla ratifikace, resp. přístupu.

Zmíněný článek 11 Vídeňské úmluvy, vypočítávající jednotlivé způsoby vyjádření definitivního souhlasu se smlouvou, má spíše podpůrný charakter a v praxi se neuplatňuje, protože strany si tento způsob mezi sebou prakticky vždy dohodnou. Najdeme ho v závěrečných ustanoveních smlouvy.

Neobsahuje-li smlouva ustanovení o formě vyjádření definitivního souhlasu svých stran, platí pravidla článků 12 až 15 Vídeňské úmluvy. Podle těchto ustanovení je souhlas státu se smlouvou vyjádřen příslušným úkonem je-li potvrzeno, že státy, které se zúčastnily jednání, se na tom dohodly nebo pokud z plné moci zástupce státu nebo z vyjádření v průběhu jednání vyplývá příslušný úmysl smluvní strany.

Mnohostranné smlouvy se podpisují buď při sjednání, tedy přímo na diplomatické konferenci po přijetí textu smlouvy hlasováním, nebo později u deponitáře. Většina významných smluv bývá takto otevřena k podpisu jen omezenou dobu a někdy jen pro státy, které se účastnily jednání. Státy, které smlouvu za uvedených okolností nepodepíší, se mohou stát smluvní stranou otevřené smlouvy *přístupem*, který nahrazuje nejen podpis, ale i ratifikaci, a to se stejnými právními účinky.

Pojem **ratifikace** se používá ve dvojím smyslu - vnitrostátním a mezinárodním. Z hlediska vnitrostátního je ratifikace smlouvy úkonem, kterým prezident republiky potvrzuje smlouvu po jejím schválení Parlamentem. Ratifikaci prezidentem podléhají smlouvy, které byly sjednány z jeho plné moci, tedy smlouvy, které vyžadují souhlas Parlamentu nebo ty, jejichž sjednání si prezident republiky vyhradil. Vnitrostátní ratifikace spočívá ve vystavení ratifikační listiny a jejím podpisu prezidentem republiky.

České sdělovací prostředky často chybně uvádějí, že prezident republiky podepisuje smlouvu. Pokud ji nepodepíše, nezaváže k ní ČR. Ve skutečnosti je smlouva dávno za ČR podepsaná - jinak by ji nemohl projednat Parlament a nemohla by být předložena prezidentovi. Ve skutečnosti prezident podepisuje ratifikační listinu nebo listinu o přístupu. Je však třeba uvést, že text smlouvy je přílohou ratifikační listiny.

Až potud *nemá ratifikace mezinárodní účinky*. Ty nastávají teprve při dalším postupu, který již zasahuje navenek. Ratifikace v mezinárodním smyslu se u mnohostranné smlouvy provádí **uložením ratifikačních listin u deponitáře**, což je smlouvou určená vláda některého státu, případně mezinárodní organizace. U dvoustranných smluv se **ratifikační listiny vyměňují mezi oběma stranami**. Obě formy tohoto aktu mají slavnostní charakter a sepisuje se o nich protokol. Totéž platí o přístupu a jeho listinách (týká se jen smluv mnohostranných).

V konkrétních případech se nemusí ratifikace ve smyslu vnitrostátním a mezinárodním krýt. Ne vždy totiž podmínce ratifikace jako formy definitivního souhlasu státu se smlouvou, stanovenou mezinárodně (zpravidla vlastními ustanoveními smlouvy), odpovídá ratifikace vnitrostátní vyžadovaná vnitrostátními ústavními předpisy. Mohou nastat tyto čtyři varianty situací:

a) Smlouva sama, resp. jiná dohoda stran ratifikaci vyžaduje a podle českých předpisů jde o smlouvu prezidentskou schválenou Parlamentem: ratifikace musí proběhnout vnitrostátně i mezinárodně.

b) Smlouva sama ratifikaci vyžaduje, avšak podle českých předpisů jde o smlouvu, která nepodléhá schválení Parlamentu, tedy o smlouvu vládní, příp. resortní nebo takovou, jejíž sjednání si prezident vyhradil: uskuteční se tzv. malá ratifikace, tedy vnitrostátní i mezinárodní akt ratifikace, ovšem za použití **tzv. malé ratifikační listiny**, tedy listiny podstatně jednodušší a stručnější (neuvádějící text smlouvy).

c) Smlouva sama ratifikaci nevyžaduje, avšak podle českých předpisů jde o smlouvu prezidentskou schválenou Parlamentem: ratifikace musí proběhnout vnitrostátně, nikoli však mezinárodně. Vystavená a podepsaná ratifikační listina se nepoužije k výměně s druhou smluvní stranou, resp. k uložení u deponitáře, ale uloží se pouze v archivu mezinárodních smluv ministerstva zahraničních věcí.

d) Smlouva sama ani jiná dohoda stran ratifikaci nevyžaduje a podle českých předpisů nejde o smlouvu prezidentskou: ratifikace se neuskuteční. U vládních smluv se v těchto

případech může použít, vyžaduje-li to sama smlouva, období ratifikace s označením *schválení smlouvy za použití listin o schválení*, podepsaných předsedou vlády.

Přístupem se stává stranou otevřené mnohostranné smlouvy stát, který ji původně nepodepsal. Přístup má stejné právní účinky jako podpis s následnou ratifikací. Prakticky se provádí jako ratifikace, tj. uložením listiny o přístupu u deponitáře. O listině o přístupu platí totéž, co bylo řečeno o listině ratifikační. Přístup k mnohostranné vládní dohodě se označuje jako *adheze*.

Z hlediska vnitrostátního dává tedy konečný souhlas se smlouvou orgán, jemuž sjednání smlouvy podle ústavy a jiných právních předpisů přísluší. Až teprve poté, co je mezinárodní smlouva vnitrostátně schválena, je možno přikročit k vyjádření definitivního souhlasu se smlouvou navenek. Teprve na základě tohoto mezinárodního aktu smlouva vstoupí pro tento stát v platnost a vzniknou tak jeho závazky a oprávnění.

4. Vstup smlouvy v platnost

Vstup smlouvy v platnost (rozumí se podle mezinárodního práva) je podmíněn vyjádřením definitivního souhlasu smluvních států se smlouvou. Nejde však o dvě stránky téhož jevu. Tento souhlas státu je totiž často pouze *jednou z podmínek* platnosti smlouvy pro daný stát, byť zcela nezbytnou. Mezi úkonem vyjadřujícím definitivní souhlas státu se smlouvou a jejím vstupem v platnost zpravidla uplynou určité časové období. Vzácností nejsou případy, kdy smlouva podepsaná a několika státy ratifikovaná nevstoupí v platnost nikdy.

Smlouva vstupuje v platnost způsobem a dnem určeným v jejích ustanoveních nebo dohodou států účastnících se jednání (článek 24 Vídeňské úmluvy). Úmluva dále v tomtéž článku stanoví, kdy vstupuje v platnost smlouva, která o tom sama nestanoví nic. Nejběžnější způsoby vstupu v platnost jsou tyto:

- a) Smlouva vstupuje v platnost ihned - přímo úkonem vyjadřujícím konečný souhlas státu, zpravidla podpisem. Toto se týká v praxi dvoustranných smluv, kde je třeba určité pružnosti.
- b) Smlouva vstoupí v platnost po uplynutí určité doby po tomto úkonu (*legisvakance*), aby měly smluvní státy čas na provedení nezbytných opatření, které jsou třeba pro zajištění provádění smlouvy od prvního dne její platnosti (např. vnitrostátní vyhlášení smlouvy). Příkladem zde může být toto ustanovení: "Tato úmluva vstoupí v platnost pro každý stát ... šedesátým dnem po uložení ratifikační listiny" (článek 27 Úmluvy o doručování v cizině soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních).
- c) Smlouva vstupuje v platnost poté, co jsou splněny další stanovené podmínky (na příklad u dvoustranných smluv vzájemná notifikace vnitrostátního schválení, u mnohostranných dosažené minimum smluvních stran).

U mnohostranných smluv se rozlišuje platnost subjektivní a objektivní. *Subjektivní* platnost je platností mnohostranné smlouvy ve vztahu k určitému státu - *smlouva platí pro tento stát*. K tomu, aby na základě příslušného úkonu (ratifikace, přístupu apod.) smlouva pro daný stát vstoupila v platnost (subjektivní), je ovšem třeba její platnosti *objektivní*. Tak se označuje platnost mnohostranné smlouvy jako takové, nikoli ve vztahu k jednotlivému státu. Většina mnohostranných smluv vyžaduje ke své objektivní platnosti ratifikaci nebo jiný obdobný úkon ze strany určitého minimálního počtu států. Dokud není tohoto počtu dosaženo, smlouva nenabyla objektivní platnosti a nemůže tudíž nabýt ani platnosti subjektivní pro státy, které ji zatím ratifikovaly. V konečném důsledku to znamená, že v takovém případě ratifikace nebo jiná forma definitivního souhlasu státu se smlouvou nemá

bezprostředně za následek vstup smlouvy pro daný stát v platnost, pokud smlouva dosud nenabyla platnosti objektivní.

Přesto, že Československo, respektive Česká republika se jen velmi zřídka objevuje mezi státy ratifikujícími mnohostranné smlouvy jako jedny z prvních, tato situace v české smluvní praxi nastala a měla poněkud kuriózní průběh. Jedná se o Úmluvu o mezinárodní správě dědictví (Haag, 2. října 1973), která vyžaduje k svému vstupu v platnost (objektivní) ratifikace třemi státy. Dodnes ji ratifikovaly pouze dva státy, a to Portugalsko a Československo. Úmluva však přesto vstoupila v r. 1993 v platnost, neboť ze dvou smluvních stran se rozdělením Československa staly tři.

d) U smluv jiných než otevřených nastává vstup v platnost pro nový stát až poté, co je o tom rozhodnuto (nejčastěji přijetím do mezinárodní organizace).

Na tomto místě je vhodné znovu připomenout, že vnitrostátní schválení smlouvy ústavními orgány státu samo o sobě zásadně nemá mezinárodně právní účinky a vstup v platnost smlouvy na ně nemůže být vázán. Schválení smlouvy Parlamentem, vládou nebo příslušným ministrem *není* vyjádřením definitivního souhlasu státu být smlouvou vázán, které by mělo za následek vstup smlouvy v platnost. Nemá totiž mezinárodní účinky, s výjimkou případu, kdy by tak smlouva sama stanovila. Takové případy se vyskytují jen velmi vzácně, neboť jsou důsledkem chybného postupu: vázat vstup smlouvy v platnost na *vnitrostátní akt* schválení je neobyčejně nepraktické, neboť datum tohoto aktu, které je pro vstup v platnost rozhodující, nemůže být druhé straně známo, ježto nejde o akt směřovaný navenek. Příkladem takové smlouvy je *Smlouva mezi ČR a SR o úpravě režimu a o spolupráci na společných státních hranicích* (sdělení č. 234/1993 Sb.).

Vstup smlouvy v platnost lze naproti tomu velmi dobře vázat na vzájemnou *notifikaci* tohoto vnitrostátního schválení mezi oběma smluvními stranami, neboť tato notifikace již je (oproti schválení samotnému) mezinárodním aktem. Použití tohoto způsobu vyjádření definitivního souhlasu se smlouvou je v československé a české smluvní praxi velmi časté, a to u smluv vládních.

U dvoustranných smluv musí být samozřejmě notifikace vzájemná a jako taková uvedená ve smlouvě. Hrubou chybou je vázat vstup smlouvy v platnost na notifikaci pouze jedné strany, a to i v případě, kdy druhá strana notifikaci provedla již při podpisu smlouvy. Tento trapný faux pas se stal při sjednávání *Rámcové dohody o finanční spolupráci mezi ČR a Evropskou investiční bankou ze dne 18. února 1993* (sdělení č. 250/1994 Sb.).

5. Platnost a účinnost mezinárodní smlouvy. Prozatímní provádění smlouvy

Platnou je obecně právní norma, při jejíž tvorbě byly splněny všechny předepsané náležitosti, a která se stává součástí právního systému, v němž vzniká. To platí i o mezinárodních smlouvách. *Účinnost* naproti tomu znamená časovou působnost normy, tedy dobu, po kterou má být platná norma používána.

V případě mezinárodních smluv není pojem účinnosti příliš praktický, neboť účinnost spadá zpravidla vjedno s platností. Smysl má pouze u smluv dvoustranných, a to těch, které mají být aplikovány jen po určitou předem přesně vymezenou dobu. Česká, resp. československá smluvní praxe rozlišovala platnost a účinnost u dvoustranných dohod, kterými byly stanoveny poměry kurzů měn některých bývalých socialistických států. Tyto dohody byly uzavírány pro jednotlivé kalendářní roky tak, že vstupovaly v platnost ihned po sjednání (před závěrem předcházejícího roku), avšak byly účinné výslovně od 1. ledna do 31. prosince roku, pro který byly sjednány.

U dvoustranných smluv, které mají vstoupit v platnost na základě ratifikace, může mezi podpisem a ratifikací uplynout dosti dlouhá doba, neboť ratifikace vyžaduje zpravidla souhlasu parlamentů obou smluvních stran. Mají-li obě smluvní strany zájem na tom, aby smlouva byla uvedena v život co nejdříve, mohou se dohodnout, že budou smlouvu provádět ještě před tím, než vstoupí v platnost. Jedná se skutečně jen o *provádění* smlouvy, nikoli o její *předběžnou platnost*.

Dohoda smluvních stran o *prozatímním (předběžném) provádění smlouvy* je zpravidla obsažena v závěrečných ustanoveních smlouvy samé, avšak nic nebrání tomu, aby se o něm strany dohodly i jinak.

Prozatímní provádění smlouvy se v praxi omezuje na smlouvy dvoustranné. Vídeňská úmluva, která je upravuje v článku 25, však nevyklučuje jeho použití i na smlouvy mnohostranné. V posledních dvaceti letech se tento institut stal zcela běžným a je velmi oblíben i českou smluvní praxí, zejména v relaci se Slovenskou republikou.

Zatímco úprava prozatímního provádění v mezinárodním právu nečiní potíže, česká úprava vnitrostátní s ním nepočítá a, striktně vzato, u smluv prezidentských je prakticky neumožňuje. (Výjimkou je stále platný zákon č. 66/1949 Sb. o prozatímním provádění *mezinárodních hospodářských smluv obecné povahy*, který dává vládě pravomoc k tomu, aby se souhlasem prezidenta republiky vyjádřila souhlas s prozatímním prováděním takové smlouvy za podmínky, že bude ihned předložena Národnímu shromáždění ke schválení.) Česká smluvní praxe vychází z toho, že o podpisu prezidentských smluv, které vstupují v platnost na základě ratifikace a po schválení Parlamentem, rozhoduje vláda. Je to logické, neboť u těchto smluv podpis má účinky toliko autentifikace textu smlouvy a není vyjádřením konečného souhlasu státu se smlouvou. Logické je však také to, že souhlas k prozatímnímu provádění smlouvy by měl dát orgán, do jehož pravomoci spadá schválení této smlouvy, což je zde Parlament. Provádí-li se prezidentská smlouva podléhající souhlasu Parlamentu bez tohoto souhlasu, na základě pouhého rozhodnutí vlády, jde nepochybně o překročení pravomoci vlády. Ta totiž není k dohodě o prozatímním provádění smlouvy zmocněna ani ústavou, ani zákonem, ani rozhodnutím Parlamentu (s již uvedenou výjimkou pro hospodářské smlouvy obecné povahy).

Dalším neřešeným vnitrostátním problémem, který sám o sobě znemožňuje prozatímní provádění určitého druhu prezidentských smluv, je povinné vyhlášení smluv ve Sbírce mezinárodních smluv (dříve Sbírce zákonů) podle článku 10 Ústavy. Zejména smlouvy, které mají přímý dopad na právní postavení jednotlivců, nemohou být prováděny, a tedy na tyto jednotlivce aplikovány bez vyhlášení ve Sbírce. Vzhledem k tomu, že ve Sbírce se vyhláší smlouvy až poté, co vstoupily v platnost, nebo v nejlepším případě poté, co byly splněny všechny podmínky pro jejich vstup v platnost, nemůže se prozatímně prováděná smlouva ve Sbírce vůbec objevit. Prozatímní provádění nevyhlášené smlouvy, která má povahu "self-executing" a která je aplikovaná na jednotlivce, je stejně absurdní, jako by byla prozatímní aplikace zákona, který dosud nevstoupil v platnost a nebyl vyhlášen ve Sbírce zákonů. Přesto k této situaci v nedávné minulosti došlo, a to v případě *Smlouvy o právní pomoci se Slovenskou republikou*. Tato smlouva byla podepsána 29.10.1992, prozatímně prováděna od 1.1.1993, vstoupila v platnost 5.4.1993 a byla vyhlášena ve Sbírce zákonů 6.8.1993. Vzhledem k tomu, že tato smlouva obsahuje ustanovení povahy "self-executing", aplikované na jednotlivce, neměla být *vůbec* prováděna do svého vyhlášení.

Nejsou jasné právní následky předběžného provádění smlouvy, která nikdy nevstoupí v platnost.

6. Presentace textu a jazyk smlouvy

a) Smlouvy dvoustranné

Dvoustranné smlouvy se vyhotovují ve dvou verzích, tzv. *alternátech*. V textu českého alternátu je vždy Česká republika, resp. adjektivum "český" uváděno na prvním místě a označení druhé smluvní strany na místě druhém. Totéž platí o podpisech - za českou stranu je podpis umístěn nalevo, za druhou stranu napravo (kromě arabského textu, kde je to opačně). V alternátu druhé strany je vše naopak. Originál českého alternátu zůstane po podpisu české straně, zatímco druhé straně zůstane originál alternátu jejího.

Dvoustranné smlouvy se sjednávají zpravidla ve dvou jazycích (tedy jazycích obou smluvních stran), řidčeji v jazyce jediném nebo naopak ve více než dvou. Jsou-li jazyky dva, v obou se vyhotovuje každý z obou alternátů, takže text smlouvy se vlastně podpisuje čtyřikrát. Oba jazyky jsou rovnocenné, což bývá v závěrečné klauzuli vyjádřeno tímto standartním textem: *"Dáno v [Praze] dne [8. prosince 1996] ve dvou vyhotoveních, každé v jazyce českém a [španělském], přičemž obě znění mají stejnou platnost."* Znamená to, že obě jazyková znění jsou autentická, tedy rozhodující.

Je-li možno předpokládat, že výklad smlouvy v obou jazycích nebude identický nebo jde-li o jazyky navzájem diametrálně odlišné a těžko porovnatelné, mohou strany zvolit pro vypracování textu smlouvy ještě třetí jazyk, zpravidla světový, který je oběma dobře znám a který se hodí za jazyk rozhodný v případě rozdílného výkladu. Takový byl postup na příklad u bezvízové dohody mezi ČSSR a Laoskou lidově demokratickou republikou ze dne 1. srpna 1978 (č. 129/1978 Sb.), jejíž závěrečná klauzule (článek 10) zní: *"V případě rozdílného výkladu českého a laoského textu bude rozhodný francouzský text."*

U smluv upravujících otázky spíše technického charakteru se z důvodu účelnosti může použít jediného jazyka, a to takového, který není jazykem žádné ze smluvních stran. Na příklad *Rámcová dohoda o finanční spolupráci mezi ČR a Evropskou investiční bankou ze dne 18. února 1993* (sdělení č. 250/1994 Sb.) byla sjednána jen v angličtině.

b) Smlouvy mnohostranné

U mnohostranných smluv se nepoužívají alternáty. Označení smluvních stran v textu je uvedeno v pořadí daném určitým objektivním kritériem. Nejčastěji jím bývá abecední pořádek v jazyce příslušné verze.

Oproti dvoustranným nebývají mnohostranné smlouvy sjednávány v jazycích všech smluvních stran. Jejich součástí pak ovšem musí být i dohoda o tom, ve kterých jazycích bude příslušná smlouva sjednána a podepsána. Zpravidla to bývají jazyky světové, a to nejméně dva. Záleží na fóru, na němž smlouva vzniká. Tak na příklad Haagské unifikační úmluvy z oblasti mezinárodního práva soukromého jsou sjednávány v angličtině a ve francouzštině. Naproti tomu smlouvy vznikající v systému OSN jsou sjednávány a podpisovány v angličtině, francouzštině, ruštině, španělštině, čínštině a arabštině. Všechna tato znění jsou autentická.

I u mnohostranných smluv je možno řešit eventuální konflikt výkladů jednotlivých jazykových verzí preventivně, a to prohlášením jednoho z jazyků smlouvy za jazyk rozhodný pro výklad. Autentický charakter ostatních verzí tím ovšem není dotčen.

Vzhledem k tomu, že český jazyk nebývá jazykem mnohostranných smluv, je třeba si uvědomit, že české znění smlouvy, která nebyla v českém jazyce podepsána, není autentické (a nemůže se takovým ani stát). Český text vyhlášený ve Sbírce mezinárodních smluv (zákonů) je jen překladem, který není textem autentickým, a tedy ani rozhodným pro výklad. Navíc české překlady některých smluv publikované ve Sbírce jsou nekvalitní (zejména terminologicky nedůsledné) a někdy dokonce obsahují věcné chyby. Je to způsobeno tím, že za překlady textů smluv podle směrnice sice odpovídá gestor smlouvy (tj. věcně příslušné ministerstvo), avšak výsledek překladatelské práce není nikým kontrolován a po vyhlášení vadného překladu není provedena oprava. Příkladem mimořádně špatného překladu je již zmíněná *Rámcová dohoda o finanční spolupráci mezi ČR a Evropskou investiční bankou* ze dne 18. února 1993 (sdělení č. 250/1994 Sb.).

7. Technické zajištění právního života smlouvy

a) *Depozitáři smluv*

Ratifikační listiny nebo listiny o přístupu se u mnohostranných smluv nevyměňují, ale ukládají na jednom místě, a to u *depozitáře*, tedy instituce určené zpravidla přímo smlouvou. Depozitářem může být:

1. vláda některého ze signatárních států,
2. mezinárodní organizace,
3. hlavní výkonný funkcionář této organizace (např. Generální tajemník OSN).

U zvlášť významných politických smluv se určuje depozitářů první skupiny více, např. vlády tří signatárních států. V rámci vlády bývá vlastním výkonem této funkce pověřeno ministerstvo zahraničních věcí.

U depozitáře je uložen originál smlouvy, jakož i každá listina ratifikační či o přístupu, která mu je doručena. Depozitář zasílá signatárním státům ověřené kopie smlouvy a informuje je o všech skutečnostech, které se smlouvy týkají (o uložení každé listiny, o výhradách, prohlášeních, o vstupu smlouvy v platnost apod.). Musí si počínat nanejvýš pečlivě a nestranně. Funkce depozitáře upravují články 76 a násl. Vídeňské úmluvy.

b) *Registrace smluv u sekretariátu OSN*

Článek 80 Vídeňské úmluvy potvrzuje povinnost členských států OSN *registrovat všechny platné smlouvy u sekretariátu OSN*. Tato povinnost je uložena článkem 102 Charty OSN. Její nesplnění je sankcionováno nemožností dovolávat se neregistrované smlouvy před kterýmkoli orgánem OSN, včetně Mezinárodního soudního dvora. Na platnost smlouvy však vliv nemá. Registraci dvoustranné smlouvy může provést kterákoli ze stran (podle dohody), registraci smlouvy mnohostranné je pověřen depozitář. Sekretariát OSN publikuje registrované smlouvy v oficiální sbírce *United Nations Treaty Series*.